

Temat: Podziemie niepodległościowe na Dolnym Śląsku w latach 1945–1956

Propozycja innych tematów:

- Gloria Victis (chwała zwyciężonym)
- „Żołnierze wyklęci” na Dolnym Śląsku
- „Być zwyciężonym i nie ulec to zwycięstwo” Józef Piłsudski
- „Nie dajmy zginąć poległym” Zbigniew Herbert

Zamierzone osiągnięcia:

Przygotowanie przed lekcją – uczeń:

- zna zmiany ustrojowe i społeczno-polityczne powojennej Polski;
- zna najważniejsze cele polityki władz komunistycznych wobec społeczeństwa polskiego;
- potrafi wymienić najważniejsze wydarzenia historii społeczno-politycznej powojennej Polski;
- wie jak wyglądały stosunki ludnościowe we Wrocławiu i regionie Dolnego Śląska;
- zna i rozumie pojęcia: żołnierze wyklęci, AK, UB, podziemie, represje;
- potrafi przedstawić cele i działalność polskiego podziemia niepodległościowego oraz walkę UB z nimi;
- zna ideały i wartości, które przyświecały polskim patriotom w walce o wolną i demokratyczną Polskę.

• Cel ogólny:

- wzbudzanie szacunku dla idei i postaw patriotycznych;
- rozbudzanie zainteresowań historią swojej miejscowości;
- rozwijanie poczucia przynależności do społeczności lokalnej;
- pobudzanie kreatywności;
- kształtowanie umiejętności:
 - pracy w zespole,
 - zbierania informacji z różnych źródeł,
 - selekcji, analizy i scalania informacji,
 - dyskusji.

• Cele operacyjne:

A. Uczeń zna:

- najważniejsze fakty z dziejów Śląska po 1945 r.,
- wybrane organizacje poakowskie, ich cele i działalność,
- bezwzględność działalności UB wobec organizacji poakowskich oraz ludzi podejrzanych o działalność antykomunistyczną.

B. Uczeń rozumie:

- poznane pojęcia związane z tematem,
- tragiczną sytuację żołnierzy podziemia walczącego z komunizmem,
- specyfikę Dolnego Śląska w kwestii podziemia antykomunistycznego,
- dylematy moralne ówczesnych działaczy,
- przyczyny i następstwa represji UB stosowanych wobec polskich patriotów,
- znaczenie organizacji poakowskich dla walki o wolność i suwerenność.

C. Uczeń potrafi:

- ułożyć kodeks wartości, które przyświecały działaczom podziemia niepodległościowego,
- wskazać miejsca wykonywania wyroków śmierci, obozów pracy przymusowej oraz więzień,
- wyszukać w Internecie bądź w literaturze (oraz innych dostępnych źródłach) wiadomości na powyższy temat, poddać je krytycznej analizie i zaprezentować na forum klasy.

• Cel wychowawczy:

- szukanie wartości ponadczasowych ważnych dla każdego człowieka, społeczeństw i narodów;
- kształtowanie szacunku dla postaw patriotycznych i poczucia wdzięczności dla tych, którzy odrzucając konformizm walczyli o niepodległą i suwerenną Polskę.

Środki dydaktyczne:

- Atlas polskiego podziemia niepodległościowego 1944-1956, red. Rafał Wnuk i in., Warszawa-Lublin 2007,
- (Tylko w klasach starszych!) Film dokumentalny „175/32” – o przesłuchaniu Kazimierzy Kamińskiej działaczki Zrzeszenia „Wolności i Niezawisłości” (patrz płyta),
- materiały dokumentalne i ikonograficzne (patrz płyta).

Metody nauczania:

rozmowa nauczająca, pokaz, wykład, praca w grupach, praca z tekstem, dyskusja
Wariant II: mapa mentalna

Formy organizacyjne:

praca w zespołach kilkuosobowych, debata klasowa

Czas trwania zajęć:

Lekcja 1 x 45 min.

Uwagi dodatkowe:

Najlepszym rozwiązaniem byłoby przeprowadzenie lekcji w starszych klasach gimnazjalnych. Zakres wiedzy z historii pozwala na szybkie przejście do tekstów źródłowych bez konieczności przy-

pomina specyfiki położenia władz polskich po zakończeniu II wojny światowej (można wykorzystać materiały dokumentalne związane z mjr. Ludwikiem Marszałkiem (patrz płyta).

Film i materiały dokumentalne (patrz płyta) mogą w znaczący sposób ułatwić „wczucie się” młodzieży w ówczesną sytuację i pozwolić na pełniejsze zrozumienie problemu.

W klasach młodszych należy bezwzględnie ograniczyć drastyczność opisów znajdujących się w stosowanych środkach dydaktycznych.

Pytania do tekstu źródłowego warto umieścić na tablicy bądź w innym – dobrze widocznym miejscu.

W przypadku wybrania tematu:

- „Nie dajmy zginąć poległym” Zbigniew Herbert – w podsumowaniu należy omówić wiersz Z. Herberta – „Wilki” według następujących punktów:
 - Dlaczego autor porównał żołnierzy do wilków?
 - Co może symbolizować „mściwa rozpacz”?
 - Dlaczego historia ma o nich „głucho milczeć”?
 - Czy tak rzeczywiście się stało?
 - Jak można rozumieć słowa „nie dajmy zginąć poległym”?
- „Żołnierze wyklęci” na Dolnym Śląsku – w trakcie lekcji szczególnie należy zaakcentować organizację podziemia niepodległościowego oraz uzasadnić pojęcie „żołnierzy wyklętych”:
 - Wyklętych przez kogo?
 - Z jakich powodów?
 - Wyklętych skąd?
- „Być zwyciężonym i nie ulec to zwycięstwo” Józef Piłsudski – w trakcie dyskusji podsumowującej rozważania należy kierunkować wypowiedzi młodzieży, by wyjaśniony został sens słów Piłsudskiego i przeanalizowane pytanie – dlaczego niezłożenie broni uznane zostało za zwycięstwo? Jak można to odnieść do podziemia niepodległościowego?
- Gloria Victis (chwała zwyciężonym) – w podsumowaniu należy sprecyzować i podkreślić kogo uznajemy za zwyciężonych i dlaczego należy im się chwała?

Bank pomysłów:

Lekcja oparta na tekstach źródłowych – główna część pracy spoczywa na uczniach i pracy z tekstem źródłowym. W przypadku klas starszych można oprzeć się równocześnie na informacjach z lekcji historii oraz materiałów filmowych (patrz płyta).

Początkiem bądź zakończeniem i podsumowaniem takiej lekcji może być odliczanie wrocławskich pomników upamiętniających represje stalinowskie: Pomnik Ofiar Stalinizmu, Pomnik Ofiar Terroru Komunistycznego.

PROPONOWANY PRZEBIEG LEKCJI:

1. Czynności porządkowe, przypomnienie planu zajęć.
2. Wyjaśnienie tematu zajęć i ich celu, rozdanie tekstów źródłowych.
3. Krótkie przypomnienie sytuacji na Dolnym Śląsku w chwili wyzwolenia oraz kwestii podporządkowania władz polskich rządowi komunistycznym:
 - dwuwładza na ziemiach polskich – istnienie rządu komunistycznego i rządu RP na emigracji;
 - podporządkowanie władz Polski lubelskim komunistom;
 - wyzwalamy Dolnego Śląska przez wojska radzieckie i polskie.
4. Organizacje antykomunistyczne działające aktywnie pod koniec wojny na ziemiach polskich:
 - Armia Krajowa;
 - Narodowe Siły Zbrojne;
 - po rozwiązaniu AK – Delegatura Sił Zbrojnych, Ruch Oporu Armii Krajowej, Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”, Konspiracyjne Wojsko Polskie, Narodowa Organizacja Wojskowa.
5. Specyfika terenu Dolnego Śląska:
 - istniało tu więcej organizacji podziemnych niż w innych częściach kraju (sześć okręgów);
 - po zmianie granic na Dolny Śląsk trafiła m.in. Komenda Okręgu Wileńskiego AK-WiN oraz Komenda Okręgu Lwowskiego;
 - brakowało rozbudowanych struktur niższego stopnia (dawne tereny III Rzeszy);
 - organizacje opierały się na dawnych żołnierzach – AK, Narodowych Sił Zbrojnych, członkach WiN-u, PSL i PPS;
 - ludność osiedlająca się nie wykazywała chęci do walki.
6. Rozdanie atlasów: praca z „Atlasem polskiego podziemia niepodległościowego 1944-1956”:
 - Jakie organizacje działały na terenie Dolnego Śląska?
 - Jaka była ich liczebność?
 - Jakie mogły być tego przyczyny? – wnioski uczniów;
 - Jak oceniasz szanse zwycięstwa podziemia niepodległościowego?
 - Co zdecydowało o podjęciu tej walki? Jakich efektów się spodziewano?
 - Jakie wartości przyświecały działaczom podziemia? (próba stworzenia kodeksu wartości).
7. Najślynniejsi przywódcy dolnośląscy, ich dokonania:
 - Ludwik Marszałek – dokumenty (patrz płyta);
 - Antoni Olechnowicz;
 - Anatol Sawicki;
 - Franciszek Olszówka.
8. Metody walki propagandowej prowadzonej przez Urząd Bezpieczeństwa:
 - w klasach starszych projekcja filmu dokumentalnego „175/32” – o przesłuchaniu Kazimierzy Kamińskiej działaczki Zrzeszenia „Wolności i Niezawisłości” (patrz płyta);
 - plakat „olbrzym i zapluty karzeł reakcji”, hasło „AK – bratobójcy” (symbolista plakatu i jego wydźwięk propagandowy).
9. Praca z tekstem (tekstami) źródłowym w grupach:
 - Jakie istniały organizacje na Dolnym Śląsku?
 - Jakie były przyczyny walki organizacji niepodległościowych?

- Jakie były metody śledcze UB?
- Jaki stworzono wizerunek propagandowy organizacji niepodległościowych?
- Jakie zapadały kary i wyroki dla działaczy niepodległościowych?

10. Dyskusja:

- Czy można było uniknąć bratobójczej walki?
- Jakie mogły być przyczyny tak wielkiej brutalności śledczych UB?
- Czy podziemie niepodległościowe przegrało?

11. Podsumowanie pracy. Ocena pracy uczniów.

WARIANT II Z WYKORZYSTANIEM MAPY MENTALNEJ:

Metody nauczania:

rozmowa nauczająca, mapa mentalna, elementy wykładu.

PROPONOWANY PRZEBIEG LEKCJI:

1. Czynności porządkowe.
2. Wyjaśnienie tematu lekcji i jej celu.
3. Przypomnienie formacji wojskowych polskiego podziemia czasu okupacji i ich losów po zakończeniu II wojny światowej na tle przemian ustrojowych i społeczno-politycznych w Polsce:
 - dwuwładza na ziemiach polskich – istnienie rządu komunistycznego i londyńskiego,
 - podporządkowanie władz Polski lubelskim komunistom,
 - Dolny Śląsk wyzwolany przez wojska radzieckie i polskie,
 - organizacje wojskowe antykomunistyczne: Armia Krajowa (potem Delegatura Sił Zbrojnych, Ruch Oporu Armii Krajowej, Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”), Narodowe Siły Zbrojne, Narodowa Organizacja Wojskowa).
4. Przedstawienie organizacji podziemia niepodległościowego – przyczyny powstania i celów ich działalności.
5. Przedstawienie celów i metod działalności UB (podkreślenie ich bezwzględności).
6. Praca w kilkusobowych grupach:
 - opracowanie mapy mentalnej dotyczącej walki UB z polskim podziemciem niepodległościowym bieżąca kontrola i pomoc nauczyciela.
7. Prezentacja prac poszczególnych grup.
8. Podsumowanie lekcji – opracowanie wspólnych wniosków dotyczących roli i znaczenia polskiego podziemia niepodległościowego w walce o wolną i suwerenną Polskę.

Uwagi dodatkowe:

- uczniowie mogą wcześniej przygotować (powtórzyć) informacje dotyczące punktu 3 i 4 toku lekcji,
- nauczyciel przygotowuje materiały potrzebne do wykonania mapy mentalnej (relacje o procesach, listy, hasła, reprinty plakatów propagandowych).

Przydatne pozycje i strony:

- » *Atlas polskiego podziemia niepodległościowego 1944-1956, red. Rafał Wnuk i in., Warszawa-Lublin 2007.*
- » *Balbus Tomasz, Konspiracja dolnośląska AK-WiN (1945-1948), Wrocław 2000.*
- » *Drogi do niepodległości 1944-1956/1980-1989. Nieznane źródła do dziejów najnowszych Polski, wstęp wybór i opracowanie, Tomasz Balbus, Łukasz Kamiński, Wojciech Sawicki, Krzysztof Szwagrzyk, red. Wojciech Wrzesiński, Wrocław 2001.*
- » *Szwagrzyk Krzysztof, Winni?-Niewinni? Dolnośląskie podziemie niepodległościowe (1945-1956) w świetle dokumentów sądowych, Wrocław 1999.*

- W www.prawy.pl/r2_index.php?dz=felietony&id=20639&subdz
Michał Miłoś, Monika Rotulska, Bezkarci kaci – Proces Komendy Głównej NZW
- W www.nowezycie.archidiecezja.wroc.pl/numery/052005/08.html
Stanisław A. Bogaczewicz, Sprawa ks. Ignacego Pawlikiewicza i innych. Z dziejów komunistycznych represji wobec dolnośląskiego Kościoła
- W www.nowezycie.archidiecezja.wroc.pl/numery/032002/09.html
Tomasz Balbus, Śledztwo we wrocławskim UB
- W www.nowezycie.archidiecezja.wroc.pl/numery/042002/08.html
Wojciech Trębacz, Straceni na Dolnym Śląsku w latach 1945-1956
- W www.slady.ipn.gov.pl/portal/sz/
Ślady zbrodni po UB – budynki, miejsca pochówku
- W www.dlapolski.pl/Golgota-Wroclawska-art3682.htm
Rozmowa z Krzysztofem Szwagrzykiem, naczelnikiem Biura Edukacji Publicznej Oddziału Wrocławskiego Instytutu Pamięci Narodowej, współautorem scenariusza „Golgoty Wrocławskiej” – spektaklu przygotowanego dla Telewizyjnego Teatru Faktu.